MILLIY ANSAMBLLARNING MADANIY MEROSNI SAQLASH VA AVLODLAR O'RTASIDA UZATISHDAGI O'RNI

РОЛЬ НАЦИОНАЛЬНЫХ АНСАМБЛЕЙ В СОХРАНЕНИИ КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ И ЕГО ПЕРЕДАЧЕ МЕЖДУ ПОКОЛЕНИЯМИ

THE ROLE OF NATIONAL ENSEMBLES IN PRESERVING CULTURAL HERITAGE AND TRANSMITTING IT ACROSS GENERATIONS

Jo’rayeva Maftunaxon Baxtiyorjon qizi
maftunaj056@gmail.com
https://orcid.org/0009-0008-8447-6861

ANNOTATSIYA

Ushbu tezisda milliy ansambllar o'zbek xalqining nomoddiy madaniy merosini saqlash, rivojlantirish va yangi avlodga yetkazishning muhim ijtimoiy-madaniy instituti sifatida tahlil qilinadi. Ansambl faoliyati madaniy xotira, an'ana va milliy o'zlikni anglash nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: milliy ansambl, nomoddiy madaniy meros, an'ana, madaniy xotira, milliy o'zlik, folklor.

KIRISH

Globallashuv jarayonlari kuchayayotgan hozirgi sharoitda milliy madaniyatni asrash va uni yosh avlodga yetkazish dolzarb ijtimoiy-madaniy vazifalardan biriga aylanmoqda. Nomoddiy madaniy meros, ya'ni musiqa, raqs, og'zaki ijod va ijrochilik an'analari, moddiy yodgorliklardan farqli o'laroq, faqat ijrochidan ijrochiga o'tish orqali yashaydi, shu sababli yo'qolish xavfi ham yuqori. Milliy ansambllar bu uzluksizlikni ta'minlaydigan jonli madaniy institut sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu tadqiqotning maqsadi milliy ansambllarning madaniy merosni saqlash, rivojlantirish va avlodlar o'rtasida uzatishdagi o'rnini madaniyatshunoslik nuqtai nazaridan tahlil qilishdan iborat.

Nomoddiy madaniy meros tushunchasi YUNESKOning 2003-yilgi Konvensiyasida jamoalar o'z madaniy kimligining bir qismi sifatida tan oladigan amaliyot, ifoda va bilimlar majmui deb ta'riflanadi. Bunday merosning o'ziga xosligi shundaki, u yozma matnda emas, jonli ijroda mavjud bo'ladi. M. Xalbvaks va Y. Asman ishlarida rivojlantirilgan madaniy xotira konsepsiyasiga ko'ra, jamiyat o'z o'tmishini marosim, ijro va ramzlar orqali qayta tiklab turadi. Milliy ansambl aynan shu qayta tiklash jarayoni sodir bo'ladigan maydondir.

Fitrat o'zbek musiqasi o'n beshga yaqin cholg'u asbobiga ega boy an'ana ekanini ta'kidlaydi. U o'zbek musiqasini yakka holdagi hodisa sifatida emas, umumsharq musiqa asoslariga tayangan, ammo o'ziga xos milliy xususiyatlarni saqlagan yaxlit tizim deb talqin qiladi. Fitrat g'oyalariga tayanib 1922-yildan boshlab klassik merosni, jumladan shashmaqomni o'rganish va nota yozuvida mustahkamlash bo'yicha ilmiy-etnografik ishlar olib borilgan.1

Avvalambor. ansambl madaniy xotiraning tashuvchisi vazifasini bajaradi. Unda kuy, usul, raqs harakatlari, sahna libosi va ijro odobi yaxlit tizim sifatida saqlanadi. Bu unsurlarning har biri alohida emas, o'zaro bog'liq holda ma'no kasb etadi. O'zbekistonning Shashmaqom, Katta ashula, Xorazm lazgisi kabi an'analarining YUNESKO ro'yxatlariga kiritilgani ularning jahon miqyosidagi qadriyat sifatida tan olinganini ko'rsatadi, ularni jonli saqlashda esa ansambllar muhim rol o'ynaydi.

Ansambl an'ana va yangilik uyg'unligini ta'minlaydi. An'anani o'zgarmas holatda muzeylashtirish uning hayotiyligini yo'qotadi, ammo asl mohiyatidan butunlay uzoqlashish ham merosning buzilishiga olib keladi. Shu bois ansambllar klassik ijro qoidalariga tayangan holda zamonaviy tomoshabin bilan muloqotga kirishadi va an'anani jonli iste'molda saqlaydi. Ansambl ustoz-shogird an'anasi orqali bilimlarni avloddan avlodga uzatadi. Ijro sirlari, nozik ohang va harakat ma'nolari kitobdan emas, amaliy hamkorlikdan o'zlashtiriladi. Bu uzatish zanjiri

1 Fitrat A. O'zbek klassik musiqasi va uning tarixi. – Toshkent: [nashriyot], 1993.

uzilsa, yozib olingan namunalar saqlansa ham jonli an'ana yo'qoladi. Ansambllar milliy o'zlikni shakllantirish va madaniy diplomatiya vositasi hamdir. Ijro jarayonida ishtirokchi ham, tomoshabin ham xalqning estetik qadriyatlari va jamoaviy kimligi bilan tanishadi. Xalqaro festival va gastrollarda esa ansambllar milliy madaniyatni jahonga tanitadi.

XULOSA

Tahlil shuni ko'rsatadiki, milliy ansambllar nomoddiy madaniy merosning jonli saqlanishini ta'minlovchi muhim madaniy institut hisoblanadi. Ular madaniy xotira tashuvchisi, an'ana va yangilik o'rtasidagi bog'lovchi, ustoz-shogird an'anasi orqali bilimlarni uzatuvchi va milliy o'zlikni shakllantiruvchi vosita sifatida faoliyat yuritadi. Globallashuv sharoitida bu faoliyatni qo'llab-quvvatlash, ilmiy o'rganish va yosh avlodni ansambl ijodiyotiga jalb etish madaniy uzluksizlikni saqlashning zaruriy shartidir. Shu bois ansambllar faoliyatini faqat sahna san'ati sifatida emas, nomoddiy madaniy merosni asrash tizimining tarkibiy qismi sifatida baholash zarur.2 Ayniqsa, ustoz-shogird an'anasi zaiflashgan joyda yozib olingan namunalar ham jonli ijroning o'rnini bosa olmaydi, shuning uchun ansambllar bu zanjirning uzilmasligini ta'minlaydi. Shuningdek, ularning xalqaro festival va gastrollardagi ishtiroki o'zbek madaniyatining jahonda tanilishiga xizmat qiladi va milliy o'zlikni tashqi muhitda ham mustahkamlaydi. Ansambllar repertuarida an'anaviy asarlar bilan birga zamonaviy talqinlarning uyg'unlashuvi esa meros hayotiyligini saqlashning samarali yo'li hisoblanadi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Fitrat A. O'zbek klassik musiqasi va uning tarixi. – Toshkent nashriyot, 1993.
2. Jabborov A., Begmatov S. O'zbek musiqasi tarixi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 204 b.
3. Matyoqubov O. Maqomot. – Toshkent: Musiqa, 2004.

2Jabborov A., Begmatov S. O'zbek musiqasi tarixi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 204 b.